

TAIP KALBĖJO MŪSŲ SENOLIAI

ŽEMAITIŠKI ŽODŽIAI

POSAKIAI

IŠSIREIŠKIMAI

Parengė Kretingos rajono savivaldybės
Motiejaus Valančiaus viešosios bibliotekos
Rūdaičių filialo vyr. bibliotekininkė
Laimutė Kalniuvienė

2007-2008

*ŽEMAITIS NIKUMET NESOTARS DIEL KALBUOS NEI SO LIETOVIO,
NEI SO PRŪSO AR LATVIO. LIETOVA LAI BŪN LIETOVA,
MAIŠYTĖJEE – MAIŠYTAISEES, VUO ŽEMAITEE – ŽEMAITEES.*

Jurgis Pabréža

TURINYS

Išsauguokem žemaitių kalba	4
Kap liob rokoutėis žemaitee	6
Puosakee	21
Patarlės ēr priežuodee	22
Seniau žmuoniu vardus vadėna	23
Bodinkaa torieje tuokės palalpas	25
Nedielės dėinas	25
Dainuškas	26
Pasakeelės	27
Žemaitėškė anekduotaa	28
Kumet da bovuom mažė pylionkaa...	29
Kou senuovie žemaitee daries?	30
Prisiminkeem	32
Papasakojo Rūdaičių kaimo gyventojai	33
Naudota literatūra	34

Išsauguokem žemaitių kalba

Šiaulių universiteta studiju prorektuorios doc. dr. Pabrieža Jūzaps

Lietova yra unikalos kraščio pasaulie pagal kalbas ar tarmės. Tuoki maža tauta – vuo tėik skirtingu kalbū, tarmiū. Kalba – tautuos, kultūras, vėsa bovėma pamatū pamats. Kėik ēr kuokė stėproma tū kalbū torem – tėik yr stipri ēr Lietova. Šendėin aukštara iškielė galvas galem drousee sakytė, ka tas žemaitių pamats arba kertėnis kūlis (lietovėškaa – akmou) kalba yr gyva, stipri ēr taa kalbaa vės platiau atveramē vartaa (spauda, kninges, radėjė, televizijė, muokykla). Bet negalem sustuotė ēr vėn tik džaugtėis. Nuorint tou pamatū pamata kalba išsaugotė, reek bent šeik tėik susivuoktė, kas ta kalba yr, iš kuo susided, kor tas anuos gyvybingoms ēr unikaloms.

Žemaitių kalba, kaap ēr vėsas kėtas kalbas, susided iš kelių lygmenų: garsaa, intuonacėjės (fuonetėka), vėsuokių fuormu variantaa (muorfuoluogėjė), sakenių sandara (sintaksė), žuodee (leksėka). Vėsūs tūs lygmenys žemaitių kalba tor unikaliū dalyku. Šiaurėnee žemaitee tor kėtėms lietovems nebūdingus garsus ou, ēi, pvz.: **douna, jouks, šou, dėina, kėims, vėinioulėka, pėimou**. Pėitėnee žemaitee yr išlaikė senuovėškesni nuosėniu balsiu tarėma: kansnis, arba konsnis, kensti arba kénstė. Pakankamaa gyvaa vartuojama dviskaita: **vedo** arba **vedvė enau, keikau, jodo** arba **jodvė enatau, keikatau, do litu, dvė gražė mergė**. Vėituo būtuojė dažnėnė laika tor pagalbini veiksmažuodi **liuob, liūb** arba **liob, liuob šuoktė, liuob dainioutė, liuob pas mergas nuvažioutė**. Sakinies so pastėprėnamasees žuodees **žemėn, šalėn, lauk** konkrečiau, tėksliau nusakuoma veiksma situacėjė, laiks: **to, žalty, spruogsti žemėn, dielkuo aš torio spruogtė; vuo karštybė bus – akys spruogst iš kaktuos lauk**. Dėdlee suodros, ekspersyvos yr žemaitėšks žuodyns: **staibis „blauzda“, blezdinga „kregždė“, pluonėms „smilkinys“, krupis „rupūžė“, kušeti „krutėti, judėti“, liorkštė „plepėti“, pylė „antis“, ledžinga „pačiūža“, slinks „tingus“**. Vuo kėik daug vėsuokiausiu žuodiu žemaitee tor

apsēleidosem, niekam tēkosem žmuogou apēbudintē: **aplāmis, kliunkis, kloika, kliuokvarnis, posgalvis, aviepeza, vepeza, lebeda, vēštakis, senbezda, nūspruoga, kūtvēla, navala, nevēspruotis, trēdmare.**

Puoseliekem ēr palaikykem tus brongius dalykus, katrus dar torem. Nesamuonē, ka šees teknuokratejēs ēr civilizacējēs laikaas reek atsisakytē sava šaknū, etnēniu savētomu. Vēinuodoms ēr standartēškoms būtēns kompiuterems. Bet žmuogos yr tuoks sutvērēms, katros sugeb tuoleroutē daug daugiau nuormu. Ēr pasauliou, ēr aplinkēnems, ēr patys sau būsem iduomesnē, turtingesnē , prasmingesnē ne standartēnio vēinuodomo, vuo kaap tik savēto skērtingo. Vēins iš tokiū pamatiniu tuo savēta skirtingoma kūliu yr kalba, vuo mums – žemaiteems – žemaitiu kalba.

Pabrieža Jorgis priš daug metu rašē: „Žemaitis nikumet nesotars diel kalbuos nei so lietovio, nei so prūso ar latvio. Lietova lai būn Lietova, maišytējee – maišytaisees, vuo žemaitee – žemaitees“. Būkem tēkrē ēr tvērtē žemaitee! [3].

Kap liob rokoutėis žemaitee

Abarės – sandėliai
Abiece – tapetai
Ablee – pjaustyklė kopūstams
Abléks – metalinės sasagos
Abraks – duonos riekė per visą kepalą
Abruozdaa – šventi paveikslai, kurie buvo kabinami ant sienos
Abrūsos – rankšluostis
Adyna – valanda
Alkierios – gerasis kambarys
Alūžna – išmalda
Ana – ji
Apara – virvė
Apcūgas – replės
Apēntaas – vėl
Apieravuotė – aukoti
Apspangės – įkaušės nuo degtinės
Atsékragénės – galvą atlošės
Atuožnee – atsargiai
Atuožnos – atsargus
Atvarslaa – vadžios
Babka – pyragas, kepamas Velykoms
Babkas lapaa – lauro lapai
Batvénis – burokas
Bestejė – nenaudėlis, negeras
Béški – truputi

Bezdis – alyva
Bézūns – botagas
Bimbals – didelis puolantis vabalas
Blezdinga – kregždė
Blezdingelės – našlaitės(gélės)
Bliuska – palaidinė
Bodinks – trobesiai
Borgs (imtė on borgaa) – Skola, imti prekes skolon
Budelninks – žadintuvas
Buosos – metalinis kubilas
Buovytėis – žaisti
Casynė – moters krūtinė
Cébolė – svogūnas
Cèpkas – replės
Ciongs – skersvėjis
Cyrolis – vieversėlis
Cūds – teismas
Čekavuotė – kopūstus pjauti
Čerauninks – burtininkas
Čeverykaa – batai
Čiesos – laikas
Čiopryna – plaukai
Dagis – usnis
Dėšlios – stora kartis porai arklių pakinkyti
Dévuons – lovatiessė
Dieviskelė – grandinėlė
Dyvuotėis – stebėtis
Dobéltaa – dvigubai

Doršliuoks – kiaurasamtis
Drobynas – kopėčios
Drūkts – storas
Dudnuotė – kalbėti, bendrauti
Dumpeklės – vežimas iš plačių lentų mėslams vežti
Dzieguorios – laikrodis
Gadynė – santvarka
Gardės – vežimas iš plonų virbų, šienui vežt
Gardynas – užuolaidos
Gaspadėnė – šeimininkė
Gelžkelis – geležinkelis
Gembė – pakaba
Gozėks – saga
Grabs – karstas
Grieks – nuodėmė
Griūšos – kriausė
Gruobaa – žarnos
Inomis – nuomininkas
Irinki – aplink
Išparcelioutė – išparduoti, likviduoti
Išstėpės – išalkės
Išvietė – lauko tualetas
Jaus – daržinė
Ješis - kirvis
Jopeelė – suknelė
Jousta – šalikas
Kalvarats – verpimo ratelis
Karounės – nenaudėlis

Karuonė – bausmė
Kaštavuotė – ragauti
Kaštoutė – kainuoti
Kavuotė – slėpti
Kėjsalis – kelmas
Kėlbasos – dešra
Kepalušos – skrybelė
Kepynė – skustos virtos bulvės
Kertie – kampas
Ketvergs – ketvirtadienis
Kiaušee – kiaušiniai
Kiuocis – krepšelis
Kiūtintė – lėtai eiti, slinkti
Klapčioks – patarnautojas mišioms
Kleckaa – virtinukai
Klepčee – spastai
Kloika – niekam tikęs žmogus
Kosis – uodas
Kolieka – luošas
Kolytas maišelis – pagyrūnas
Konkolynė – pieniška sriuba, laistynė
Korė, -ėns – kalakutė, -as
Kornieta – triūba
Korpės – bateliai
Korvis – būrelis (neigama prasme)
Koskeelė – skarelė
Košietė – judėti
Kozis – pagalys

Kraamė, kramoolkė – galva
Kraasė – kėdė su atlošu
Krežis – krepšelis
Kriaucius – siuvėjas
Kriopė – rupūžė
Kriuoktė – verkti
Krūzelis – puodukas
Kujatis – plaktukas
Kūlis – akmuo
Kuolytėis – girtis
Kuosėna, kuošaliena – šaltiena
Kuožnos – kiekvienas
Kušintė – liesti
Kūtis – tvartas
Kvartūgs – prijuostė
Kvietka – gėlė
Laakats – medžiagos skiautė
Lėbėliorškis – kepenų paštetas
Ledžinga – pačiūža
Lēktarna – nešiojama lempa
Lēnciūgs – grandinė
Liekarstės – vaistai
Lieverės – menkių pieniai
Lingynė – supynės
Liorbis – išsižiojėlis
Lyverėnė dešra – kepeninė dešra
Longėnė – nešildomas kambarys
Loptėis – muštis

Luopėsis – vaikiška lovelė
Lūžninks – lauko tualetas
Macnos – stiprus (laipsniais)
Majednos – keistas
Makals – padažas
Makaule – galva
Maliava – dažai
Maliavuoks – piešinys
Mėits, mėitalis – tvirtas pagalys kam nors laikyti
Mėntoris – grūstuvas
Merkė – padažas
Mitree – vikriai, greitai
Moškibuots – smulkus cukrus
Muostės, muosteelė – tepalas
Muotrėška – moteris
Mūris – krosnis su pakura, tinkama virti
Naabags – vargšas
Nabaštėks – lavonas
Natas – gaidos
Navala – nešvarus, niekam tikęs žmogus
Nedielė – savaitė
Nedielės deina – sekmadienis
Nertėnis – megztinis
Nuognee – labai
Nupaišytė – nupiešti
Okata – noras
Okatyte – raginti
Okoliuoree – akiniai

Oksosos – actas
Ondou – vanduo
Ons – jis
Ontis (pléks ontis) – atlapa (nuoga) krūtinė
Opalis – upelis
Orkštynė – maža, netikusi patalpa
Ošékėnis – lepšis (grybas)
Oternings – antradienis
Otkorza – neišvaizdus žmogus
Otkorza – nevykėlis
Oustaa – ūsai
Ozbuons – ąsotis
Ožsēgeistė – užsinorėti
Ožtrėns – taukynė
Padrūkts – storokas
Pakajus – ramybė
Pakūta – atgaila
Pakūtavuotė – atgailauti
Palaikis – prastas, sunešiotas
Palèndricos – nugarinė (karbonadas)
Palyčė – lentyna
Paluoce – patalpos
Pamačlyvos – padedantis, naudingas, geras
Pamėlėjė – giminė
Pamėljants – giminaitis
Panedielis – pirmadienis
Papéruosos – cigaretė
Paps – spenys, krūtis

Papunis – tėvas
Parakvėjė – parapija
Pariedka – vestuvės
Pasabnee – patogiai
Pasabnos – parankus
Pasėstrajytė – pasipuošti
Pastalčios – stalčius
Pastauninks – viela aptvertas aptvaras gyvuliams laikyti
Pastrajee – puošnesni rūbai
Patuolėi, patuoluokaa – tolokai
Pažyčiuotė – paskolinti
Pečios – krosnis (ingelskėnis pečios – plati krosnis, sėinėnis pečios – siaura, iš dviejų plytų krosnis)
Pekla – pragaras
Pėlyčė – dildė
Pėndzelis – teptukas
Pernyčė – penktadienis
Pierninks – sausainis
Piestė – pėščiomis
Pylė – antis
Pyliūtee – ančiukai
Plaskė – užkandinė lėkštė
Plincis – blynas
Pluonėms – smilkinys
Pluovėnee – skalbimo milteliai
Po pasko – paskui ką nors
Poncerka – švarkas
Pončiaka – kojinė

Pongoleelis – pluoštelis, ryšelis
Pontis – virvė
Pormonautė – valdyti arklius
Pormuons – važnyčiotojas
Portmana, portmanelė – piniginė
Posbotelkė – pusės litro degtinės butelis
Posmarškuonis – audeklas iš pusės vilnų ir pusės linų
Posnaagas – nagai (gyvulio)
Postretėnė – 25 rubliai (vienas banknotas)
Prabavuotė – pabandyti
Prakvaštė – atsigauti
Pravadninks – pradininkas
Premėnė – prieškambaris
Prėšėninkė – šaltas maisto kambarys
Pruociavuotė – stengtis dirbti
Pruočka – bažnyčios tarnaitė
Pruosos – lygintuvas
Pruoška – tabletė (vaistų)
Pūsts – tuščias
Rabauninks – plėšikas
Rabavuotė – plėšti
Ratavuotė – gelbėti
Réitaa – šlaunys
Réktingaa – puikiai, šauniai
Réktings – puikus, šaunus
Réndavuotė – nuomoti
Réndelninks – nuomotojas
Riendielios – nedidelis puodas

Rinkis – lanko pavidalo geležis krosnai

Robežios – pasienis

Robežioutėis – ribotis su kuom nors

Rokoutėis – kalbėti

Ruoda – kalba

Ruona – žaizda

Rūra – užpakalis

Sérata – našlaitis

Sereda – trečiadienis

Sermiega – švarkas

Siedeenė – sėdynė

Siedninks – čiužinys

Siednios – koridorius prie kito išėjimo

Sierčiokaa – degtukai

Sietėenis – griežtis

Skaržytė – skusti

Skeinyčė – stiklinė

Skrabals – senas, sukriošęs

Skrabėnė, skrabēneelė – dėžė, dėžutė

Skrėblis – bulvių skustukas

Skreets – prijuostės priešakinė dalis

Skuoteertė – staltiesė

Skūra – oda

Slabnos – silpnas (apie ligonį)

Slinks – tingus

Slyduoks – kazlėkas

Smagos – sunkus

Smatuons – grietinė

Smuoks – kvapas
Smūtnos – liūdnas
Sniokis – smakras
Sobata – šeštadienis
Sobėnė – užpakalis
Sobrostė – suskubti
Sokerka – saldainis
Sokrioktė – garsiai sušukti
Soplioptė – (sakoma apie kiaulę) norėti kuilio
Sopostė – sutinti
Sosėsprėčnytė – pasipuošti
Sosieds – kaimynas
Soskis – niežai
Sostyrės – susitraukės
Spakains – ramus
Spaviednė – išpažintis
Spaviednyčė – klausykla
Spēlga – žiogelis
Spragatis – plaukų smeigė
Sprėndžina – spyruoklė
Staaniks – liemenėlė
Staibis – blauzda
Stalavėnis peilis, vėdelsė – gerieji stalo įrankiai
Stavuotė – turėti jėgą, pajėgti
Stypynės – kojokai
Strainos – puošnus
Strapaks – akėčios
Strėbuoks – sovietų valdžios rėmėjas

Strielčios – medžiotojas, šaulys
Struošytė – barti
Struošytėis – skubėti
Stuoraunos – darbštus, rūpestingas
Stuotkaa – indai
Suoda – kaimas
Suoks – uogienė
Svadintė – sodinti
Svara – kilogramai
Sveibele – degtukai
Šakoms – tarpukojis
Šalbierka – liemenė
Šalėp – šalia
Šekšarkis – trumpas švarkelis
Šépaalis – spintelė
Šieps – spinta
Šimtmetėnis – šimto metų, labai senas
Škuobaa, škuobelee – šonkauliai
Šlaamas – šiukslės
Šleebė – suknelė
Šliedės – rogės
Šlipbos – kaklaraištis
Šlūžytė – tarnauti
Šmakals – padažas
Šmokolis – verslas (šmokoli vara – užsiima verslu)
Šmokolninks – spekuliantas
Šmoltė – košė, padažas
Šmuots – gabala

Šnapšė – degtinė
Šnapšenė – degtinės parduotuvė
Šniūrs – virvė
Šolénė – šulinys
Šoténys – virtos skustos bulvės su mësa
Špags – varnėnas
Španga – plaukų smeigė
Špijuons – seklys
Štarkos – jégų žydėjime, stiprus
Švaks – prastas
Tamburka – vašelis
Taronkis – didelė pintinė
Tauzytė – pliurpti, kalbėti niekus
Tavuors – prekės
Tekėnis – ratas
Tėvs – plonas
Tyčiuoms – tyčia
Tyčiuotėis – pravardžiuotis
Tyvolioutė – plūduriuoti
Torielka – lēkštė
Tratavars – šaligatvis
Trëistė – viduriuoti
Trékuojatis – mažas katilas
Trékuos – didelis katilas
Trūbaa – pučiamieji muzikos instrumentai
Truopnee – tvirtai, tikrai
Tūbaa – veltiniai
Tujau – tuoj pat

Tumpėnės – kumštinės pirštinės
Tuora – tvora
Tūtis – žindukas
Ūlyčė – gatvė
Uošėka – ožka
Vēdeelsė – šakutė
Vedo – mudu
Vedvė – mudvi
Vēgada – patogumas
Veizietė – žiūrėti
Vēnčiavuotėis – tuoktis (bažnyčioje)
Vērtėnė – eilė
Veselė – vestuvės
Viedros – kibiras
Vieratis – èriukas
Vomboulė – kamanė
Votegs – botagas
Vuožautė – galvoti
Zaaras – greitu laiku, gretai
Zabuova – žaislas
Zelkuorios – veidrodis
Zlastės – pytis
Zopa – sriuba
Zuopka – sofa
Zuovėskee – vyriai
Žardėina – aptvaras kieme naminiams paukščiams laikyti
Žekė – kojinė
Žekiets – švarkas

Žekryšis – raištis kojinės pritvirtinimui

Žekstaibis – prisegama kojinė

Žielavuotė – gailėti

Eilieraštee

Genis Pranis

Žemaitėšks būds

Alkierie tievs anon dēina
Kalė du cviekus i sēina...
Kap tēn bova, kap nabova,
Ték nu kriesla ons nugriova!

Ons éš lieta acikielė,
Spyré i nooversta gieli,
Pasitryné šuona vēina
É apéntaa pri tuos séinas!

Aš jémiau anuo galieté:
„Gal tau reektom pagolieté,
Liekarstvū kuokiū ésgerte
A pakruokt, a apsétverté?“

Tievs atriežė: „Téj kruokëmaa –
Buobèškë ožsiémëmaa!
Na pagol žemaiti būda
Gūdžuotėis diel kuožna š...!

Doukš kūjaati! – uns mon saaka.
– É nepainiuokees ont taaka!
Jee daa luosi kor nereektom:
Būs kas ronkuo – tas è kaktuo!”

Žemaičiou

Tvérčiau sposausk, žemaiti, ronkuo žombi
Ér gélè vaga éšvarik par sava šali,
Vuo tava žemës pūdimu veliena rombi,
Būk tvérts, – tanapalaužei tava galé.

Ka éšlek gervës, naktis praded šalčio dvelkté
Ér golbe auksa konkalus padengie skombinté,
Tep élgo rondas ér tep sunke dvasiuo alké,
Ér vés nuledos galva eté paskou žombi.

Tvérčiau suspausk, žemaiti, ronkuo žombi
Ér vaga éšvarik par vësa žemë platé,
Géliau ismeik nuoraga, dalgi linksmiau skombink,
Te vësos sviets tavi ér tava žemë mata.

Rimkienė Nijolė

Žemaitėška ruoda

Sveikė, Žemaitiu puona, bajuora,
Pasérokoukem šéndéin mes duora.
Ar mes dar givė, ar mes dar galem,
A bérst iš mūsa galvieliu spale?
Spaudė križiuoka, smaugė maskuole,
Bet atsilaikė žemaite bruole,
Išlaikė sava papruotius, kalba
Ér šéndéin sava Tievine gelbie.
Pri parlamenta stuojuom kap séina
Ér nepabūguom tanka nie vēina.
Tou patė žéima Kalnus gėiduojuom –
Klausies net Vitauts, baise divuojies.
Ér kor, sakinėt, mūsa stépribė?
Mūsa stépribė – mūsa vēinybie!
Vesk, konègaikštì, sava tarnistè
I Žemaitėjès konègaikštistè!

Valatkienė Alina

Diekou

Diekou, tau, Dievė, ož aukštoji dongo,
Ož saulės šélėma, švēisa,
Diekou ož jūra, Nemona brongi
Ér muotinu skelbta téisa.
Diekou ož švelni viejė dvelkėma,
Ciroliu gēismė onkstiba
Ér ož bételiu lēipuos dūzgėma,
Medo, kap ašara tira.
Diekou tau, Dievė, ož laisva Tievinė,
Dainas, kalba senuoliu,
Nuors anon tripė, véstéik nepamine
Péktė polka tū maskuoliu.
Giva ér šéndéin ta kalba lietoviū,
Giva žemaitiu šneka.
Diekou Tau, Dievė,
Ka esam kap bovèn –
Nasonaikintè laika tiekmie.

Puosakee

Vēina varna nu mēita, – këta i vēita.

Guobs gruoba ryn.

Paskoténis kap ratu tekénis.

A lëpontiuu y?

Bétik lyn – mēkeem daa.

Pjaun be peilė, dor be ylas.

Smarvė kap iš bruoguos buosa.

Koisee kap strëbuokaa pol.

Akys kaap vomboulés.

Pol kap nasrus ēšdegēs.
Kap ēš svēlksnee.
Ēšstēpēs kap šou.
Lēp i skreeta.
Kamēna galē on gēmbalē.
Tievaas, paimk šniūra – douk taa mergaa per pat rūra.
Ēšvērē mamaalē apizdaruoivius cepalionus. Vo rēibybē, vorēibybē – iesk by bagali.
Apēpēli sēlkē so oksoso.
Uona Uona lēpk per tuora. Gausi vyra bajuora.
Tyliek pliorza. Gausi per morza.
Borna borna, nebūk dorna. Pēlk i kakla kap i pekla.
Vēina merga nosēvylē, ontra – komelē nospyrē, tretē – velns pagaava, ni kaileelē nebegava.
Etē i mēška, – bējau vēlka. Vēins vēlks – nepavēlks, pēnkē šešē nesotēlps.
Brazd kap velns po kaulinyčē.
Kyla gausi sunkee nešdams.
Vo karštybē – akys spruogst iš kaktuos.
Bezde skani smuoka skled.

Patarlēs ēr priežuodee

Kas pruotings, tas baguots.
Dorna ē bažničiuo moš.
Galva tor tik tam, ka i sobēnē lapu neprībērto.
Nu žiuoploma vaistuu nier.
Dērbk so galvo, vuo ne so sobēnē.
Plūdorou kap šūds ont vondēns.
So gondraas kēlsi, so varnuoms krēsi.

Kiaulė sarmatas netor.
Taršk kap prdžiūvė lapaa.
Veizas kiaulės akimis.
Kéinuo ronkas joudas, tuo saaženė balta.
Skob kap pléks i pérte.
Laksta kap i sobènè ignibts.
Šuokénie kap varlie ont lëntuos.
Šūda lénk ne diel baimës, vuo diel smarvës.
Meilé ož trida baisesnë.
Kap šou šolénie: ni išléptë, ni išlaktë.

Seniau žmuonių vardus vadėna

Adomas – Adis
Aleksandras – Leksis
Aniceta – Anycé
Anicetas – Ancis
Antanas – Ontë
Augustinas – Gostis
Barbora – Bašë, Barbë
Benediktas – Benius
Bernadeta – Bernusé
Boleslovas – Bolis
Bronislava – Branisé
Domininkas – Duomë
Emilija – Mylé
Eugenija – Ougé

Feliksas – Peliksis
Ildefonsas – Dapis
Irena – Renė
Izidorius – Zédė
Jadvyga – Jadzė
Jonas – Ješis
Juozas – Jozė
Kazimieras – Kazė
Kotryna – Kuotrė
Leonas – Levė, Levusis, Liausis
Liucija – Liocė
Liudas – Liodvis
Liudvika – Liodvisė
Motiejus – Mateušos
Monika – Manė
Ona – Anė, Uonė
Salomėja – Saliūnė
Skolestika – Skuolė
Stanislovas – Stašis
Teodora – Tavuosė
Uršulė – Oršė
Valerija – Valiūnė
Viktorija – Véktė, Véktusė
Vincentas – Vēncė
Vytautas – Vytis
Vladas – Bladis
Zenonas – Zenius

Bodinkaa torieje tuokės palalpas

Alkierios – geras kambarys.

Geruoji truoba sveteems ē mašēnuorou pavaišintė – svetainė.

Jaus – daržinė.

Kamara mergiems a vaikeems mēiguotė – nešildomas kambarys, paprastai esantis kitame pastato gale ar kitame pastate.

Kamėns – ilgas koridorius, dalijantis visą namą skersai.

Koknė (kamėne) – virtuvė, naudojama vasarą valgiui virti.

Kūtis – tvartas.

Longėnė – dažniausiai šaltas kambarys miegoti.

Obladė – vasarinė virtuvė.

Ontruobis – namo antras aukštas, dažniausiai negyvenamas.

Ožpečėnė – virtuvė ir gyvenamas kambarys kartu.

Paluocee – patalpos.

Premėnė – koridorius prieš įeinant į šildomas patalpas.

Prėšininkė – šaltas kambarys maisto produktams, jovalui žiemą.

Priongis – jau naujesnais laikais pastatytas priestatas prie įėjimo.

Siednios – mažytis koridorius prie gerojo išėjimo.

Nedielės dėinas

Panadielis – pirmadienis

Oterninks – antradienis

Sereda – trečiadienis

Ketvergs – ketvirtadienis
Pernyčė – penktadienis
Sobata – šeštadienis
Nedielės dėina – sekmadienis

Dainuškas

Juosiau juosiau i torgeli, nusėpėrktė pyrageli. Pérksiau dèdeli – nesoiesiau, pérksiau maaža – nepriiesiau, pérksiau vėdotėėni, kap raatu tekėėni.

Atliekė varna, pakielė sparna. Biekėt vakaa paveizietė šékna kap lëktarna.

Gondrė gondrė, ga ga ga, taava pati – ragana. Išvažiava žagaruu – parvažiava be naguu.

Obags on télto siediejė, i baltas pleksnės veizieje. Skan skan būt valgytė, bet negal sogaudytė. Nedouk dounas – sotropinso. Nedouk mèltu – èšdolkino. Douk pininguu è lašeniuu – gausi dongou šélta vėita. (Užgavenių ubagų giesmelė).

Mūsa mozékontus katēnaa papjuovė. È ronkelės, è kuojelės pelės èšnešiuojė.

Réit rataa, réit ratokaa. Réit mažėjee tekénokaa.

Liob šuoktė liob dainioutė, liob pri mergiu nuvažioutė. Vo daba pasena ožpečiou gyvena.

Vësa kaima šonys luojè, kad policéjè atjuojè. Šuokèt mergès ratavuokèt, samaguona pakavuokèt.

Mergas terbas – bezdalaa, vyraa mūraa – oužoulaa.

– Ož tabuoka lapa – mergu ciela kapa. Ož tabuoka rūkstonti – mergu ciela tūkstonti.

– Vo ož merguos sena sijuona – vaikiu ciela milijuona (*Erzinimas*).

Pasakeelės

Seko seko pasaka: vëlks pašēka ašaka ont rauduono kūlio. On tou kūlio bova bažnyčieelè. Vo tuo bažnyčelie – koplyčieelè. Vo tuo koplyčelie – žyds baronkas kepè. Aš ož tou baronka knapt. Žyds mon ož roonka capt. Aš – ont stuoga. Žyds nuspruoga.

Boova aveelè métoleelè. È viel – nu galeelè. Boova aveelè métoleelè. È viel – nu galeelè. Boova aveelè... (*Pasaka be galo*).

Puons pérka paršeeli. Paršeelis padviesè. Puons pastatè paminkla. Paminklè parašè: Puons pérka paršeeli. Paršeelis padviesè. Puons pastatè paminkla. Paminklè parašè: Puons pérka... (*Pasaka be galo*).

Žemaitėškė anėkduotaa

Vuo a žëna tamsta, kou dara suvalkietis, aukštaitis, dzūkelis ē žemaitis, ka anëms paruoda špyga?

Suvalkietis, tuoks ēšlaikyts, ramos žmuogos, išvydës tuo špyga, moštëis nepol, bet vësos èsétëmpës èšratèn:

— Kvailas kaip čebato aulas!

Aukštaitis jau nebëšlaika ē tam, katros paruodë špyga, kert i ausi èš dešinies.

Dzūkelis baise gers žmuogos, bet dar karštesnis ož aukštaiti, kert ē èš dešinies, è èš kairies.

No, ruoda špyga žemaitiou. Tas veiziejë, veiziejë, veizieji ē èšsteniejë:

— A tata mon ruoda?...

Važioun do žemaite èš turgaus nomëi. Vëins èš anū okatëj:

— Ale jimkiav è padainioukiav.

Gera, pritar anam ontrasis, bet kažkap netyčiuoms pasok kuojë, è ta tik šmaukšt i ratu tekëni.

— Kuojë, kuojelë ratë! — ka sokriuoks ons këik begaliedams so baisiausio nutesëmo.

— Kuojë ratë!.. — dainiuodams pritar anam draugs.

A žëna, kuoks stëpros, këits ē riktings yr žemaitis? Pasiklausyk kap bova.

Kažkuokëi neprietelee mëškë sotëka žemaiti. Jiémë anou è pakuorë. Pratintaliava vargšos tris dëinas ē tris naktis. Kažkas ejë pro šali è noleeda tou žemaiti. Noleists žemaitis nieka nesakë, tiktaa kakla čiopiniejë è teep keiktëis pradiegë:

— Rokšmižës! Pakartë nuoriejë. Ale vëinam, žënaa, baisee nobuodee – nepratës. È jiestë baisiausee ožsënuoriejau. Vuo dar tuos mosës givatës kap so adatoms bada...

— Nosëspjuovë è noejë.

Žemaitis ein lėipto par Vēnta ēr pašnėbžduoms vēs šnek:

- Vēnta, Vēnta, to mon švēnta... Ka parejē, atsēsoka ē saka:
- No, to ē šniuokštī kap rupūžē...

Kumet da buvuom mažē pypliokaa...

Kumet da buvuom mažē pypliokaa, liuobam dēdle lauktē pērmuojē leda. Netuolēj no mūsa bova nemaža pelkē. Par vasara ana liuob ēšdžiūtē. Vo rodeni – prilys. Ē ka pašals, – leds kaap stēklos. Ana nebova gēli. Ka kartaas pasētruopidava ēlūžtē – ondēns lig bombaa.

No ka jau tas leds šeik tēik sotvērties, liuob sobiegtē sosiedu vakaa: Stasis, Jozē, Adis, Ontē, Ješis, Stasiūnē, Baliūnē, Mylē...

No ē šliūkštiniejiem lig sotemēma. Vēinē toriejē po ledžinga, kētē daviesso klumpes. Aš toriejau ledžinga ēš sena viedra kompa pritvērtinta pri lēntelee ē kertekli. Pasērēšo po dešēnē kuojē ledžinga, po kairē – kertekli, ē aidaa ēš vēina pelkēs gala ē kēta. Bova tuoks biednos vaikelis – Jozelē. Ons netoriejē nē batu, nē klumpiu. Žekēs noplūšosēs, ožkolne kiaurē, vo pasēbuovytē ont ledo dedle nuoriejē. Tad liuob pasērēstē so aparuoms lēntgalelius, ē vēstēik gera bova.

Je pu tuokiu lēnksmybiu vakaraas imsem kuosietē, čiaudietē, smorgliuotēis, mama tujau atkaitins ondēns ē lēips merktē kuojēs ē tou karšta ondēni. Pri nuosēj prispaus karšta lakata, magaryčiuoms poudelati lēipžēidiu erbetas – ē ryta meta po naktēis sluogas nē znuoka.

Rimeikis Levuons [4]

Kou senuovie žemaitee daries?

Senuovie žmuonis apdaruu liob napérktè, vèskon liob patys pasèdarytè. Pérka tik paastrajus, be katum apséetè nagaliejè: poikesnius gozekus, déržus, koskelès muotrëškuoms. Paskiau, kap jau pradieje i bažnyčë etè so bataas, pradiejè pérktè è skūra anims siūtè. Da preita omžiaus pradiuo žemaitee patys sava nomūs pasèdarydava materéjuola i išeigènems, i nomèneems apdarams.

Senuovie žmuonis liob apdarytè lénnaa i aavis. Lènuu kuožnos trupnos gaspaduorios liob sietè api aktaara. Mažne vèsus liob pardoutè. Lénnaa gaspaduorou liob neeštè dèdeliausius pinigus. Savèi – apdarams siūtè – liob pasélékè tèk nadèdelè daali lénnu. Avium liob laikytè api dešimtè. Anum vélna sunauduotè apdarou, vo meesa – suiestè. Unt pardavéma rets žemaitis avium taaugèna.

Kol atsédürè unt žmuogaus nogaras, i lénnaa, i vélna turiejè élga keeli nueetè.

Vèsuu pérma lénus reek éšmyntè i nubrauktè, paskiau een këts dèdelee élgs i suunkos darbs – anum šokavëms. Ton daarba liob dérbtè tèk muotrëškas. Šokoučiu liob tvèrtintè pri këdalès, unt anuo metè saujè lénnu i traukè. Teep liob darytè daug sykiu. Je nuories išaustè pluonesnè druobè, da šokoudava i par jiekeli, vo patee pluoneusee druobelee da liob paršokoutè i par šerèeni.

Éššokavus lénus, anus reek veerptè. Padaryta koudieli liob kabyntè unt kalvaraata i iš anuo veerptè siūla. Siūlus véjè i géjës, vo anas vérëna. Skaalbè – ka balteesnès i minkšteesnès bütom. Kartaas liob i malivuotè.

Gaatavus siūlus liob rëistè i staklès. Siediedama staklies, audiejè liob dérbtè i so ronkom, i so kuojiem, i so gaalva – jok reikiejè derintè audèëma raašta. Austè liob tik pri dëinuos švëisuos, ton daarba muotreškas liob dérbtè pu dešimtè adynu par dëina.

Daugeusee laika liob atymtè verpëems, pri kalvaraatu muotrëškas liob praleestè vësa žéima. Bet tas daarbs boova žymee lèngviesnis nagu austè.

Ėšausta marerėjuola liob balyntė. Nabalėna tėk tuo , èš katruo sioova Maaišus, terbalės i dèvuonus. Balyntėliob teep: do a tris sykius par dēina liob merktė materėjuola i vondini i tēistė saulie unt žolyna.

Léneneems apdaraams siūtė kriauciaus navadėėna – vëskon liob siūtė pati gaspadėnė. Èš stuoreesnė lēna liob siūtė vyrėškus maarškėnios, apatėnės keelnės, muotrėškėnios marškėnios, bėlyzna, vo iš pluonuosdruobės – poikius abrūsus, skuotertės.

Avis liob kérptė do sykius par metus. Tam toriejė asablyvas avékerpės žérklės. Vélnas nu papélviuu i nu kuoju boova prastesnės. Èš anuum liob neertė pončiakas, vo èš geruuju vélnu liob darytėė mèèla.

Nukérptas vélnas reikiejė pašytė, vo èšpašytas – sošokoutė. Tas darbs boova nuognee èlgs. Sošokoutas vélnas liob veerptė, vytė i gėjės i dažytė. Tonkeusee – pélkaa, ka vësa vélna būtom vëinuokios spalvuos.

Vélnuonius siūlus liob austė teep pat kaap i lénenius. Èšausts materėjuols vadėnuos mèlu. Mèèla reikiejė soveeltė – liob merktė i šeèlta vondėni, mynniuotė i vartytė.

Vélnuonius apdarus liob siūtė i nomus pavadints kriaucius. Uns pas gaspaduoriu apsèstuodava keliuoms nedieliuoms – pakol apsiūs vësa šeimyna. Gaspaduoree kriauciou i anuo giželeems liob ožleestė geroojė truoba, vo anei gaspaduorems liob daug naujynu pripasakuotė. Taas laikaas kriaucius bova kap dabaa i laikraštis – vëskon api vësus žénuojė.

Vagol Aleksandra Pakalnėškė kninga „Žemaitee“ pagatavėjė Lina Liūnienė [2].

Prisiminkeem...

Paatys pirmėjee gyventuojee mūsa žemie apsigyvena api X tūkst. priš Krėstu.

Istuorikaa saaka, kad mes atsiraduom iš Baltu gentėis, katra mūsa žemelie gyvena V-VII omžiou.

Žemaitėjė pérma kaarta paminieta 1219 m. vėinam metraštie. I tik ana vėina teturiejė savaronkėškas seniunijės eš vėsu etniniu gropiu Lietuvio. Vuo kokėi tēi mūsa žemaitee bova pirmesni kap keti lietove. Vuo a žėnuoje, ka nu XV omžiaus lotynaa ē vokietee mūsa krašta vadēna Samogitia.

Papasakojo Rūdaičių kaimo gyventojai:

Baltriukienė, Aniceta. Gim. 1922 m. Tuzų kaime, Kretingos rajone.

Kalnienė, Stasė. Gim. 1940 m. Rūdaičių kaime, Kretingos rajone

Katkuvienė, Gražina. Gim. 1951 m. Kvecių kaime, Kretingos rajone

Liepienė, Ona. Gim. 1929 m. Jazdų kaime, Kretingos rajone

Lukauskas, Stasys. Gim. 1957m. Rūdaičių kaime, Kretingos rajone

Lukauskienė, Adolfina. Gim. 1927 m. Jazdų kaime, Kretingos rajone.

Meškienė, Ona. Gim. 1939 m. Tuzų kaime, Kretingos rajone

Petrauskienė, Ona. Gim. 1926 m. Laukžemės kaime, Kretingos rajone

Užrašė

Kretingos rajono savivaldybės

M. Valančiaus viešosios bibliotekos

Rūdaičių filialo vyr. bibliotekininkė

Laimutė Kalniuvienė, 2007 m.

NAUDOTA LITERATŪRA

1. *Labas Žemaitija*, 2006, spalio 16, p.10.
2. LIŪNIENĖ, Lina. Kou senuovie žemaitee daries? *Vakaru Lietuva*, 2007 rugsėjo 18 – 24, p. 2.
3. PABRIEŽA, Jūzaps. Išsauguokem žemaitiu kalba. *Vakaru Lietuva*, 2007, balandžio 17-24, p. 3.
4. RIMEIKIS, Levuons. Kumet da bovuom mažė pypliokaa... *Vakaru Lietuva*, 2007, rugsėjo 25 – spalio 1, p. 3.
5. *Sava muotinu kalbo... : žemaitiu poezėjės rinkténė*. Vilnius: Žemaitių kultūras draugėjės redakcėjė, 1998, 222 p.
6. *Vakaru Lietuva*, 2007, gruodžio 11-17, p. 3.
7. *Vakaru Lietuva*, 2007, lapkr. 13-19, p. 3.